

Bruk og kast i husdyrproduksjonen

– et samfunnsetisk problem

Juni 2015

Bakgrunn

Det er et politisk mål å øke norsk matproduksjon og dermed graden av selvforsyning. Samtidig har økte krav til kostnadseffektive produksjonsmetoder i husdyrbruket gitt visse utslag som må anses som etisk betenkelige. Forbrukernes ønske om billig mat sammenholdt med nødvendig lønnsomhet i produksjonen har ført til spesialisering og effektivisering bl.a. i tradisjonell produksjon av geitemelk og egg.

I norsk geitemelkproduksjon brukes stort sett rasen norsk melkegeit, og produksjon av kjøtt er tradisjonelt sett ikke inkludert i denne produksjonen. Geita gjøres drektig hvert år for å opprettholde melkeproduksjonen, men kun et mindretall av geitekillingene trengs for å erstatte eldre utrangerte geiter.

En todeling av fjørfeavlen har gitt raser spesialiserte for kjøttproduksjon (slaktekylling) og raser spesialisert for eggproduksjon (verpehøner). Verpehønene er avlet for å gi flest mulig egg og effektiv fôrutnyttelse, og i motsetning til slaktekyllingene er de små, sentvoksende og lite kjøttsatte.

En stor andel nyfødte kje og nyklekte hanekyllinger av verperaser blir avlivet og destruert fordi det er lite lønnsomt å føre disse fram for kjøttproduksjon. Mangel på rasjonelle produksjonsforhold angis også som hovedgrunnen til at disse såkalte "overskuddsdyrene" ikke blir alet opp. Et vanlig argument mot oppal av kje og haner av verperaser er at kjøttet selger dårlig. Samtidig er det en generell oppfatning blant forbrukere om at slikt kjøtt er vanskelig å få tak i, og folk mangler kunnskap om hva kjøttet kan brukes til.

Slik Rådet oppfatter situasjonen, er det i første rekke økonomiske forhold som har styrt utviklingen av geitemelksproduksjon og eggproduksjon dit vi er i dag. Hva sier denne utviklingen om vår holdning til dyreliv?

Dagens praksis

Kje

Det finnes om lag 30 000 melkegeiter i Norge, fordelt på om lag 300 besetninger. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse er på ca. 100 dyr. Geita kjeer en gang per år, og i dag skjer 80 % av kjeinga i tidsrommet januar-mars. Det fødes i snitt 1,6 kje per geit, dvs. ca. 50 000 kje per år. Utskiftingsprosenten i besetningene er på 30-35 %, og det slaktes ca. 11 000 kje per år. Dagens spesialiserte produksjon av geitemelk fører til at om lag 23 000 kje, som ikke trengs til melkeproduksjon eller avl, avlives rett etter fødsel. Avlivingen skjer vanligvis med slag mot hodet. Hvis 23 000 kje får leve opp til 8 kilos vekt, tilsvarer det anslagsvis 90 tonn rent kjøtt.

Kjea kan føres opp enten på melk, kraftfôr eller ved å gå på utmarksbeite og vil derfor, avhengig av framføringsmåte, ha ulik alder (fra 6 uker til 7 måneder) og vekt (3-15 kg) ved levering til slakteriet. For slakteriene koster det like mye å slakte et kje på 4-5 kg, som et lam på 20 kg. Prisen på kje kjøtt blir derfor relativt høy. Kje selges i dag stort sett som hele slakt. Kje kjøtt er derfor bare tilgjengelig i et fåtalls dagligvarebutikker, og vanligvis kun som sesongvare.

For å stimulere til økt oppal av kje, ble slaktetillegget for kje kjøtt i siste jordbruksoppgjør hevet fra 80 til 300 kr per kje over 3,5 kg. I tillegg finnes eksempler på lokale initiativ for å legge til rette for oppal av kje. Nortura har etablert avtaler med enkelte geitebønder for leveranse av kjøtt, såkalt kontraktproduksjon, i forbindelse med kampanjer for kje kjøtt i butikkene.

Hanekyllinger av verperase

Nyklekte kyllinger av verperase blir kjønnsortert. Hønekyllingene sendes til framføring i egne oppalsbesetninger, og selges videre til verpehønebesetninger ved ca. 16 ukers alder. Hanekyllingene blir kvernet eller gasset ihjel like etter klekking. I 2014 var antall klekte kyllinger i Norge 6 983 000. Omtrent halvparten av disse er hanekyllinger. Det vil si at omtrent 3.5 millioner hanekyllinger ble destruert etter klekking på ett år.

Rådets vurderinger

- Rådet mener at dagens praksis med avliving av dyr rett etter fødsel/klekking, fordi de ikke er lønnsomme nok å avle opp, viser mangel på respekt for liv og derfor er etisk betenkelig. I Lov om dyrevelferd, § 3, står det at «Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker».
- Et stort antall dyr, som potensielt kunne ales opp og utnyttet til matproduksjon, blir avlivet og kastet. Dette er etter Rådets vurdering etisk betenkelig.
- Svært få forbrukere er klar over denne praksisen og Rådet mener forbrukeren har rett på informasjon om dette.
- Det er en stor belastning for bonden å avlive nyfødte dyr.

Rådets anbefalinger

- Det må forventes et økt fokus både fra myndighetene og næringene i arbeidet med å finne alternativer til avliving av «overskuddsdyr».
- Ved oppfôring av kje og hanekyllinger av verperase må dyras atferdsmessige og helsemessige behov ivaretas. Dette krever større forutsigbarhet (sikring av økonomien/tilskuddsordninger) for produsentene.
- Forbrukerne bør få informasjon og kunnskap om sammenhengen mellom produksjonsvilkår og pris på produktet og være bevisst hvilke valg som tas.